

พญาเทพวณีสอน

ข้าราชการในคุ้มหลวงเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่(๒)

ในอดีตข้าราชการของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่จะได้รับแต่งตั้งเป็น “แสน ท้าว พระยา” ซึ่งคำว่า พระยา ภาษาล้านนามักใช้คำว่า พญา

ข้าราชการระดับ “พญา” คนหนึ่ง คือ พญาเทพวณีสอน เดิมเป็นคนบ้านหนองตอง อำเภอหางดง มีความรู้ความสามารถด้านการจับช้าง ควบคุมช้าง จึงได้รับแต่งตั้งเป็น “พญาเทพวณีสอน” โดยมีหนังสือแต่งตั้งจากพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๑ เป็นภาษาด้านนาซึ่งคนในตระกูลได้เก็บรวบรวมไว้

พญาเทพวณีสอน รับราชการตั้งแต่สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ ต่อเนื่องมาสมัยเจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์และมาถึงสมัยของเจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๔ ซึ่งเป็นองค์สุดท้าย

ด้านการปฏิบัติหน้าที่ของพญาเทพวณีสอนนั้น มีหนังสืออักษรด้านนาที่เจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๔ เขียนถึงพญาเทพวณีสอนสอบถามเรื่องงานที่มอบหมายให้ไปจัดการช้างที่อำเภอฝาง คาดว่าเป็นงานไปจับและฝึกช้างป่า สันนิษฐานว่าหากงานไม่สำเร็จก็ควรกลับมาทำงานด้านอื่นต่อไป เป็นเหตุการณ์เมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๕ ในหนังสือนี้กล่าวถึงพญาประทุมที่ไปทำงานแล้วงานไม่สำเร็จ

รายละเอียดมีอยู่ว่า

ถึงพญาเทพวณีสอนที่ไปราชการเมืองฝาง ร.ศ.๑๓๐

วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๑๓๐

เจ้าแก้วนวรัฐ ฯ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ถึงพญาเทพวณีสอน

ด้วยเมื่อท่านข้าหลวงใหญ่กลับมาจากราชการ เราได้เรียนถามว่าไม่ได้พบพญาเทพาเลยเข้าใจว่า เมื่อท่านข้าหลวงใหญ่ถึงที่ว่าการอำเภอฝาง พญาเทพา คงจะมีอยู่ที่นั่นแล้ว เหตุใดไม่ได้พบกับท่าน

การที่พญาเทพา ออกมาจัดการช้างที่นั่นแล้ว อยากทราบว่าได้จัดการไปเพียงใด ยังจะเป็นเรื่องดีต่อไปหรืออย่างไร ให้ชี้แจงลงความเห็นเข้าไปให้ทราบ ถ้าแม้เหตุว่าการที่ท่านนั้น ยังจะไม่สุดเป็นผลงาน ควรกลับไปคิดการอื่นจะดีกว่า พญาประทุมกลับเข้ามาถึงแล้ว ดูการที่ท่านไปไม่สำเร็จ คั้นจะสั่งให้มาตาม ก็ยังไม่ได้ทราบว่าการครั้งนี้เป็นอย่างไร เมื่อได้รับรายงาน เหตุการณ์จะติดไปแล้ว จะได้สั่งพญาประทุมขึ้นมาช่วยอีกก็ได้

อันหนึ่งเมื่อวันที่ ๑ เดือนนี้เราได้ลงไปงานแม่เจ้าหลวงละปูนได้ไปค้าง ๔ วัน คือวันที่ ๘ เป็นวันซั๊กศพเช้าสู่เมรุ วันที่ ๑๐ เป็นวันปลงศพ ตัวเมรุเขาทำก็เข้าที่ งามพอใช้ แต่ไม่มีการรื่นเริงอย่างใด มีมวยเสียดสองวันเท่านั้น การอื่นๆ ในเชียงใหม่ไม่มีแปลก

เจ้าแก้วนวรัฐ

(ประทับตราช้างอินทนนท์ในวงกลม)

ด้านครอบครัวพญาเทพวณิชสอนสมรส
กับแม่เฒ่าอุษา มีบุตรธิดารวม ๑๑ คน คือ

๑.แม่จันทร์ทิพย์ วรรณگیر แต่งงานกับ
พ่อน้อยควาย วรรณگیر

๒.พ่อคำด้อย วัฒนสอน แต่งงานกับแม่
จี้อ้อคำด้อยทำธุรกิจตลาดคนะขามหลวง อำเภอสัน
ป่าดง

๓.แม่คำมาเรือน ญาณวุฒิ แต่งงาน
กับพ่อย่านนาง ญาณวุฒิ

๔.ท้าวคำวังวุฒิศักดิ์(สัมพันธ วัฒนสอน)
แต่งงานกับแม่คำเขียว วัฒนสอน

๕.พ่อสีหมื่น วัฒนสอน แต่งงานกับแม่
เซ่งใจ (เชื้อสายพม่า)

๖.พ่อคำปิ่น วัฒนสอน(ขุนจัญญะประชากิจ) แต่งงานกับเจ้าป้อม ณ เชียงใหม่
๗.พ่อคำแสน วัฒนสอน(โตด)

พญาเทพวณิชสอนและแม่เฒ่าอุษาสร้างฐานะไว้อย่างมั่นคงมีทรัพย์สินไรนามาก ได้
จัดทำมรดกสู่น้องและรุ่นลูกหลานในลักษณะของพินัยกรรม ซึ่งเขียนเป็นอักษรล้านนามี
การแปลเป็นภาษาไทยไว้ ถือว่าเป็นเอกสารด้านกฎหมายที่สำคัญ

ที่บ้านหลังห้า

วันที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗

ข้าพเจ้า อุษา อายุได้ ๖๔ ปี ไม่มีโรคภัยอย่างหนึ่งอย่างใด อยู่โดยปกติ มาคิดเห็น
อนิจจังไม่เที่ยงและมีของอยู่บ้าง เพื่อให้พี่น้องและบุตรหลานเป็นที่ปรองดองกัน มิให้เป็นที่แตก
ร้างกัน จึงได้ทำหนังสือพินัยกรรมฉบับนี้ ยกทรัพย์สินสมบัติให้กับน้องและบุตรหลาน ดังมีรายการ
แจ้งต่อไปนี้

๑.ทองคำหนัก ๓๓ แลบ กับ ๖ บาท ให้แก่คำด้อย ท้าวคำวังวุฒิศักดิ์ สีหมื่น คำปิ่น
วังเป็นบุตร หลัคนละ ๘ แลบ ๑ สลึง ส่วน ๖ บาทยกให้เณรฮ้าย ซึ่งเป็นหลาน (หมายเหตุเณร
ฮ้ายคือ พ่อน้อยแขก วรรณگیر)

๒.นาทุ่งสวนดอก รวม ๘ ไร่ มีเนื้อที่ ๘๓ ไร่ ๓ งาน ๓๘ วา ยกให้คำด้อยกับคำปิ่น ซึ่ง
เป็นบุตรคนละเท่าๆ กัน

๓.นาทุ่งดง ป่าช้อย ๒ ไร่ มีเนื้อที่รวม ๒๔ ไร่ ให้คำมาเรือน ผู้เป็นบุตร

๔.นาทุ่งปิ่นแอก (ปัจจุบันคือบ้านม่วงคำ อำเภอแม่แตง) มีเนื้อที่ ๖๖ ไร่ ให้ท้าวคำวังวุฒิ
ศักดิ์ ผู้เป็นบุตร

๕.นาทุ่งสันอกฟ้า ๑ ไร่ มีเนื้อที่ ๒๖ ไร่ ให้โพนามจันทร์ดี ผู้เป็นบุตร คือ เณรฮ้าย
หนูจิ้น หนูบัวจันทร์ ซึ่งเป็นหลาน คนละเท่าๆ กัน

๖.นาทุ่งเชียงแสน อำเภอแม่ฟ้าช้าง(ต่อมาเปลี่ยนเป็นอำเภอหางดง) ให้แดงตลอด ซึ่งเป็น
หลาน

๗.ที่บ้านเรือนทุ่งข้าว กลางเวียง ให้คำมาเรือน กับหนูจิ้น หนูบัวจันทร์ คนละส่วน
เท่าๆ กัน

ท้าวคำวังวุฒิศักดิ์(สัมพันธ วัฒนสอน)
รุ่นลูกของพญาเทพวณิชสอน
รับราชการในคุ้มหลวงสืบต่อจากพ่อ

CHANG

UNIVERSITY

๘ ที่บ้านเวียง บ้านฟ้าม่วย (อำเภอสันทราย) ให้เฒ่าฮ้าย หนูจิ้น หนูบัวจันท์ คนละ ส่วนเท่ากัน

๙ ที่บ้านหลังห้า ให้ท้าวคำวัง หนูจิ้น หนูบัวจันท์ คำมาเวียง คนละส่วนเท่ากัน
๑๐. กระบือผู้ ๒ ตัว เมีย ๑ ตัว ซึ่งให้แสนชะเมี้ยนเลี้ยงไว้ที่บ้านบง ให้หนูจิ้นกับหนูบัวจันท์

๑๑. ชัน (ตุง) ๘ ใบ หนักใบละ ๕๐ แถว ให้คำวัง คำมาเวียง ท้าวคำวัง สีมื่น คำปิ่น หนูจิ้น หนูบัวจันท์ ยอดเวียง คนละใบ

ทรัพย์มรดกนอกจากนี้ที่แม่ฮญาได้รักษาไว้เป็นส่วนตัว ต่อจากนี้เมื่อแม่ฮญา มีความเต็มใจจะยกให้ผู้ใด จะได้ทำหลักฐานให้อีกภายหลัง

ทรัพย์มรดกซึ่งแบ่งให้เฒ่าฮ้าย หนูจิ้น หนูบัวจันท์ แม่ฮญาได้มอบให้คำมาเวียงเป็นผู้รักษาไว้ให้เฒ่าฮ้าย หนูจิ้น หนูบัวจันท์

แม่ฮญาได้ลงลายมือชื่อต่อหน้าพยานไว้เป็นที่สำคัญ

(ลายพิมพ์นิ้วมือของแม่ฮญา)

หนังสือพินัยกรรมฉบับนี้ได้ทำไว้เป็น ๖ ฉบับ ใจความต้องกัน คำต้อย เสมอเวียง ท้าวคำวัง สีมื่น คำปิ่น เฒ่าฮ้าย ทือไว้คนละฉบับ

(ได้สอบถามฮญาแล้ว รับรองว่าถูกต้องทุกประการ)

ราชาติกวาศ์ ผู้ถาม)

หนังสือพินัยกรรมฉบับนี้ ข้าพเจ้า ทานคำ เป็นผู้เขียน

ทานคำ พยานด้วย

ประทับตราประจำตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่

(ลายเซ็น แม่ ฮญา)

(หมายเหตุ พินัยกรรมนี้ แปลจากฉบับอักษรล้านนา ผู้แปลคือ นายทองคำ เทพขรรคม)

(หมายเหตุ บ้านหลังห้า คือ บริเวณด้านหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งแม่ฮญาได้ย้ายจากในตัวเมืองเชียงใหม่ไปสร้างบ้านอยู่ที่บ้านหลังห้า)

ความรู้ความสามารถด้านการจับ การควบคุมช้างและการดูแลช้างของพญาเทพวณีสอนถ่ายทอดมาสู่รุ่นลูก คือ ท้าวคำวัง วณีสักดิ์ (สัมพันธ วณีสอน) ซึ่งรับราชการในคุ้มหลวงสืบต่อมาและทำหน้าที่จับและฝึกช้างป่า รวมทั้งเป็นผู้บังคับช้างและดูแลช้างของเจ้าแก้วนารัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๙

ในสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๙ นั้น ตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งรัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯ ได้เข้ามาจัดระบบราชการและการศึกษาในนครเชียงใหม่เพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกับกรุงเทพฯ โดยมีการตั้งโรงเรียนสอนหนังสือไทยเป็นครั้งแรก

พญาเทพวณีสอน เห็นความสำคัญของการศึกษาในสมัยนั้น จึงได้ส่งบุตรชายเข้ารับการศึกษาแบบกรุงเทพฯ โดยเฉพาะบุตรชายคนที่ ๕ คือ พ่อสีหมีน วณีสอน เป็นผู้มีสติปัญญาดีเรียนหนังสือเก่ง มีประวัติว่าในปี พ.ศ. ๒๔๔๖ เป็นนักเรียนในคุ้มพระเจ้าเชียงใหม่ได้รับรางวัลที่ ๑ ในการสอบไล่ชั้น ๕ ได้รับรางวัลเป็นหีบเครื่องแต่งตัวและหนังสือรวมมูลค่า ๕๑ บาท ๓๒ อัฐ ซึ่งในครั้งนั้นเป็นการสอบไล่ครั้งแรกของนครเชียงใหม่

หลังจากนั้นพ่อสีหมีน วณีสอน ได้เข้าศึกษาต่อโรงเรียนข้าราชการ จบแล้วเข้ารับราชการฝ่ายปกครอง เคยดำรงตำแหน่งนายอำเภอสันป่าตองลำดับที่ ๒ ซึ่งขณะนั้นเรียกว่า อำเภอบ้านแม่

พ.ต.อ.อนุ เมินหาด ผกก.สภ.ไหล่งยอด